Sifatli ta’lim – yorqin kelajak

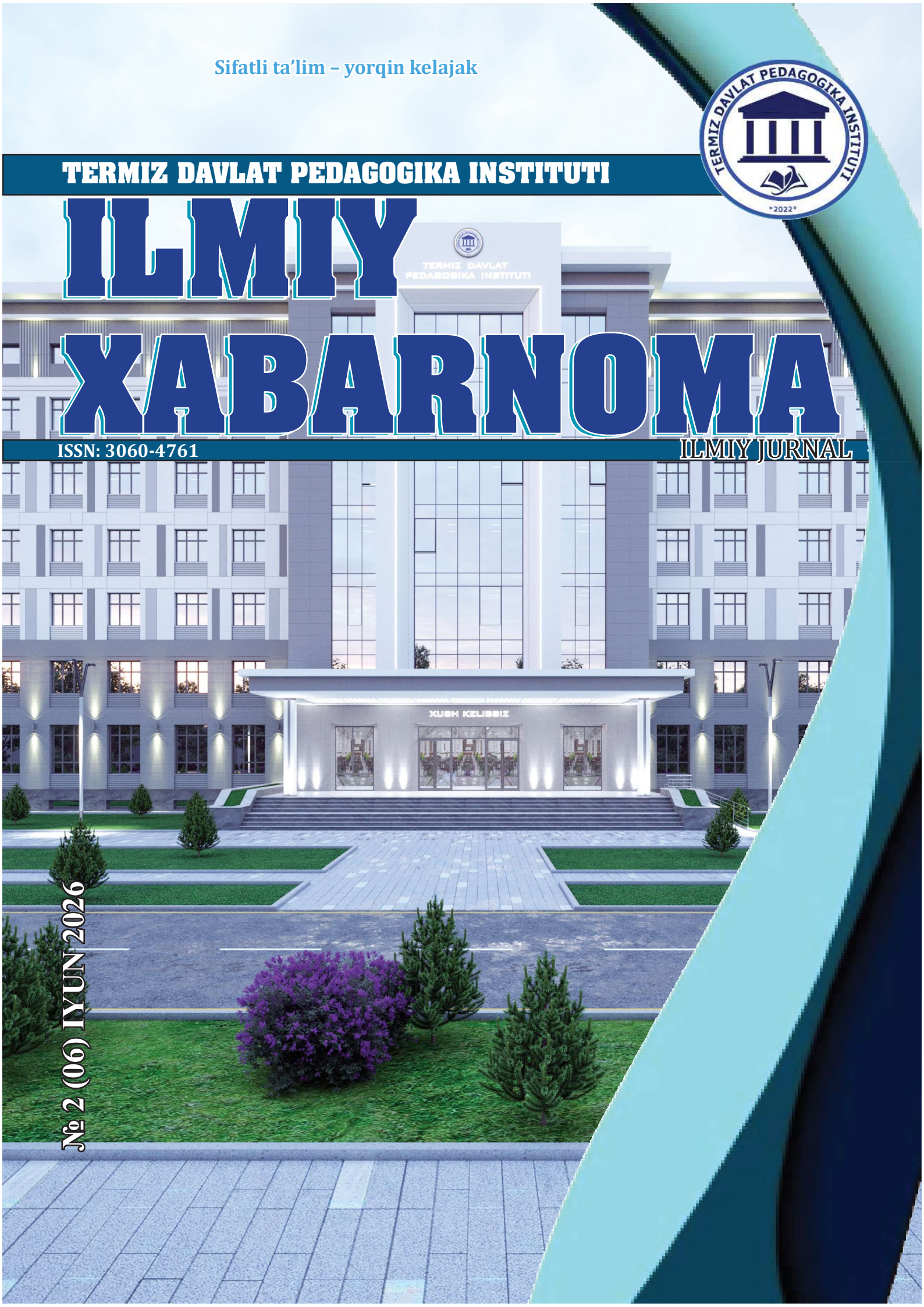
TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

ILMIY XABARNOMA

ISSN: 3060-4761

ILMIY JURNAL

№ 2 (06) IYUN 2026

SIFATLI TA'LIM – YORQIN KELAJAK

ISSN: 3060-4761

TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
ILMIY XABARNOMASI

SCIENTIFIC BULLETIN OF TERMEZ STATE
PEDAGOGICAL INSTITUTE

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТЕРМЕЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

TERDPI ILMIY XABARNOMASI

2026/ № 2

O'zR OAK ning 2025-yil 24-sentabrdagi
375/5-sonli qarori bilan milliy ilmiy nashrlar
ro'yxatiga kiritilgan

Termiz – 2026

ISSN: 3060-4761

Muassis:
Termiz davlat pedagogika instituti

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI ILMIY XABARNOMASI

ILMIY-USLUBIY JURNAL
Jurnal bir yilda bosma va elektron (o'zbek, rus, ingliz tillarida) shaklda chop etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 6-iyundagi № 303723-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Matnlarda foydalanilgan manba, ko'chirma, mazmun va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgar. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 12.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 26,25
Ofset bosma. Ofset qog'ozi.
Adadi: 100 nusxa
Bahosi kelishilgan narxda.
Buyurtma: 174
Tahririyat manzili: Termiz tumani "Yangiobod" MFY, At-Termiziy ko'chasi 1-A uy.
"TerDU bosmaxonasi"da chop etildi.
Bosmaxona manzili: Termiz shahri, A.Navoiy ko'chasi, 42 uy.

BOSH MUHARRIR:
Xasanov Azizbek, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Kuldasheva Shaxnoza, kimyo fanlari doktori (DSc), professor

TEXNIK MUHARRIR:
Qurbanov Abdimalik, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MAS'UL KOTIB:
To'rayev Ro'ziboy, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

TAHRIR HAY'AT A'ZOLARI:
Bernd Müller-Jacquier,f.f.d, professor (Germaniya)
Ponomaryova Lyudmila, p.f.d, professor (Rossiya)
Gerasyov Aleksandr, p.f.d, professor (Rossiya)
Buligina Yelena, f..f.d, professor (Rossiya)
Eshmetov Izzat, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Abdikamalova Aziza, k.f.d, professor (O'zbekiston)
Salixanova Dilnoza, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Jumaeva Dilnoza, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Sagdullayeva Dilafruz, t.f.d, professor (O'zbekiston)
Turamuratov Ulug'bek, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Norbo'tayev Xo'shboq, p.f.d,(DSc) professor (O'zbekiston)
To'rayev Rasul, f.m.f.n, professor (O'zbekiston)
Shamuratova Nagima, q.x.f.d. (DSc), professor (O'zbekiston)
Saidov Chorixon, f.m.f.d, professor (O'zbekiston)
Bozorov Lutfulla, k.f.d., (DSc) (O'zbekiston)
Mahmudov Yusup, p.f.d, professor (O'zbekiston)
Xudoyqulov Xol, p.f.d, professor (O'zbekiston)
Alimov Parda, f.f.d, professor (O'zbekiston)
Xoliqnazarov Begali, b.f.n, dotsent (O'zbekiston)
Qodirov Baxtiyor, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Tojiyev Panji, t.f.d,(DSc), dotsent (O'zbekiston)
Qosimov Shavkat, PhD, professor (O'zbekiston)
Saidaxmatov Sharifbek, t.f.f.d., PhD,dotsent (O'zbekiston)
Xudoyberdiyev Shuxrat, PhD,dotsent (O'zbekiston)
Umarov Aziz, PhD (O'zbekiston)
Abduraxmonov Eldor, k.f.d, ,(DSc), professor (O'zbekiston)
Shabbazova Dilfuza, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Nuritdinova Xurshida, PhD (O'zbekiston)
Quvvatova Mohira, PhD (O'zbekiston)
Mardonova Lobar, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Nurmatov Norqobil, q.x.f.d, (DSc), professor (O'zbekiston)
Ismailov Botir, PhD, (O'zbekiston)
Sattorov Sardor, PhD (O'zbekiston)
Allamuradov Anvar, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Kabilova Sayyora, PhD (O'zbekiston)
Ismailov Murodulla, PhD, dotsent (O'zbekiston)
Eshmuradov Olmosbek, PhD,dotsent (O'zbekiston)
Isayev Oybek, Phd (O'zbekiston)
Norliyev Rustam, f.f.n, dotsent (O'zbekiston)
Berdiyeva Muhabbat, Phd, professor (O'zbekiston)
Shirnazarova Zamira, Phd,dotsent (O'zbekiston)
Narbasheva Mexri, p.f.n, professor (O'zbekiston)
Kuzimurotova Dinara, Tahririy-nashriyot bo'limi muharriri (O'zbekiston)

ISSN: 3060-4761

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Хасанов Азизбек, доктор педагогических наук (DSc), профессор.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:
Кулдашева Шахноза, доктор химических наук (DSc), профессор

ТЕХНИЧЕСКИЙ РЕДАКТОР:
Курбанов Абдималик, доктор философии по техническим наукам (PhD)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ СЕКРЕТАРЬ:
Тураев Рузибой, доктор философии по педагогическим наукам (PhD)

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:
Бернд Мюллер-Жакье, д.ф.н., профессор (Германия)
Пономарева Людмила, д.п.н., профессор (Россия)
Герасёв Александр, д.п.н., профессор (Россия)
Булыгина Елена, д.ф.н., профессор (Россия)
Эшметов Иззат, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Абдикамалова Азиза, д.к.н., профессор (Узбекистан)
Салиханова Дильноза, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Джумаева Дильноза, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Сагдуллаева Дилафруз, д.т.н, профессор (Узбекистан)
Турамурадов Улугбек, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Норбутаев Хушбок, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Тураев Расул, к.ф.м.н, профессор (Узбекистан)
Шамуратова Нагима, д.с.н, профессор (Узбекистан)
Саидов Чорихон, д.ф.м.н, профессор (Узбекистан)
Бозоров Лутфулла, д.т.н. (Узбекистан)
Махмудов Юсуп, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Худойкулов Хол, д.п.н, профессор (Узбекистан)
Алимов Парда, ф.ф.н, профессор (Узбекистан)
Халикназаров Бегали, к.б.н, доцент (Узбекистан)
Кодиров Бахтиёр, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Таджиев Панджи, д.т.н., доцент (Узбекистан)
Касимов Шавкат, д.ф.п.н, профессор (Узбекистан)
Саидахматов Шарифбек, д.ф.и.н, доцент (Узбекистан)
Худойбердиев Шухрат, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Умаров Азиз, д.ф.п.н, (Узбекистан)
Абдурахманов Эльдор, д.х.н., профессор (Узбекистан)
Шаббазова Дилфуза, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Нуритдинова Хуршида, д.ф.п.н (Узбекистан)
Кувватова Махира, д.ф.п.н (Узбекистан)
Мардонова Лобар, д.ф.ф.н, доцент (Узбекистан)
Нурматов Норкабил, д.с.н., профессор (Узбекистан)
Исмаилов Ботир, д.ф.п.н (Узбекистан)
Сатторов Сардор, д.ф.п.н (Узбекистан)
Алламурадов Анвар, д.ф.п.н. доцент (Узбекистан)
Кабилова Сайёра, д.ф.ф.н, (Узбекистан)
Исмаилов Муродулла, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Эшмурадов Олмосбек, д.ф.п.н, доцент (Узбекистан)
Исаев Ойбек, д.ф.и.н (Узбекистан)
Норлиев Рустам, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бердиева Мухаббат, д.ф.п.н, профессор (Узбекистан)
Ширназарова Замира, д.ф.ф.н, доцент (Узбекистан)
Нарбашева Мехри, к.п.н. профессор (Узбекистан)
Кузимуротова Динара, редактор редакционно-издательского отдела, (Узбекистан).

Основатель:
Термезский государственный педагогический институт

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТЕРМЕЗСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА

Журнал издается в печатном и электронном виде (на узбекском, русском, английском языках) в течение одного года.

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством № 303723 от 6 июня 2024 года.

Авторы несут ответственность за достоверность источников, выдержек, содержания и информации, используемых в текстах. При копировании из журнала необходимо указывать источник.

Разрешение получено: 12.06.2026.
Размер бумаги: 70x85.
Печатная форма: 26,25.
Офсетная печать.
Офсетная бумага.
Количество: 100 экз.
Цена указана по договорённой цене.
Заказ: 174
Адрес редакции: Термезский район, «Янгиабад» МФМ, улица Ат-Термизи, дом 1-А.
Отпечатано в типографии «ТерГУ».
Адрес типографии: город Термез,улица А.Навоий, дом 42.

ISSN: 3060-4761

Founder:
Termiz State Pedagogical Institute

SCIENTIFIC BULLETIN OF TERMEZ STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL

The magazine is published in printed and electronic form (in Uzbek, Russian, English) in one year.

Registered by the Information and Mass Communications Agency under the Presidential Administration of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 303723 dated June 6, 2024.

The authors are responsible for the accuracy of the sources, excerpts, content and information used in the texts. When copying from a journal, the source must be noted.

Permission to print: 12.03.2026
Paper size: 70x85
Printing plate: 26.25
Offset printing.
Offset paper.
Quantity: 100 copies
Price at the agreed price.
Order: 174
Editorial address: Termez district, «Yangiabad» MCK, At-Termiziy street, 1-A.
Printed at the "TerSU printing house". Address: Termez city, A.Navoiy street, 42.

THE EDITOR-IN-CHIEF:
Xasanov Azizbek, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Kuldasheva Shakhnoza, Doctor of Chemical Sciences (DSc), Professor

TECHNICAL EDITOR:
Qurbanov Abdimalik, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences

RESPONSIBLE SECRETARY:
Turaev Ruziboy, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:
Bernd Müller-Jacquier, Doctor of Philological Sciences, Professor (Germany)
Ponomaryova Lyudmila, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Gerasyov Aleksandr, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Russia)
Buligina Yelena, Doctor of Philological Sciences, Professor (Russia)
Eshmetov Izzat, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Abdikamalova Aziza, Doctor of Chemical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Salikhanova Dilnoza, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Jumaeva Dilnoza, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Sagdullayeva Dilafruz, Doctor of Technical Sciences, Professor (Uzbekistan)
To'ramuratov Ulug'bek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Norbo'tayev Xo'shboq, Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. (Uzbekistan)
To'rayev Rasul, Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Prof. (Uzbekistan)
Shamuratova Nagima, Doctor of Agricultural Sciences (DSc), Prof. (Uzbekistan)
Saidov Chorikhon, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. (Uzbekistan)
Bozorov Lutfulla, Doctor of Technical Sciences (DSc), (Uzbekistan)
Mahmudov Yusup, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Khudoyqulov Khol, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Parda Alimov, Candidate of Philological Sciences, Professor (Uzbekistan)
Xoliqnazarov Begali, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, (Uzbekistan)
Qodirov Baxtiyor, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Tojiyev Panji, Doctor of Technical Sciences (DSc), Associate Professor (Uzbekistan)
Qosimov Shavkat, PhD, Professor (Uzbekistan)
Saidakhmatov Sharifbek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Khudoyberdiyev Shuxrat, PhD (Uzbekistan)
Umarov Aziz, PhD (Uzbekistan)
Abduraxmonov Eldor, Doctor of Chemical Sciences, Professor (Uzbekistan)
Shabbazova Dilfuza, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Nuritdinova Khurshida, PhD (Uzbekistan)
Quvvatova Mohira, PhD (Uzbekistan)
Mardonova Lobar, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Nurmatov Norqobil, Doctor of Agricultural Sciences (DSc), Profess. (Uzbekistan)
Ismailov Botir, PhD (Uzbekistan)
Sattorov Sardor, PhD (Uzbekistan)
Allamuradov Anvar, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Kabilova Sayyora, PhD, (Uzbekistan)
Ismailov Murodulla, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshmuradov Olmosbek, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Isayev Oybek, PhD (Uzbekistan)
Norliyev Rustam, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Berdiyeva Muhabbat, PhD, Professor (Uzbekistan)
Shirnazarova Zamira, PhD, Associate Professor (Uzbekistan)
Narbasheva Mexri, Candidate of Psychological Sciences, Professor (Uzbekistan)
Kuzimurotova Dinara, Editor, Editorial-Publishing Department (Uzbekistan)

ISSN: 3060-4761
TerDPI ILMIY XABARNOMASI / SCIENTIFIC BULLETIN OF THE TerSPI / НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК ТерГПИ

UDK 159.922.8:159.98
ORCID:0009-0009-3310-6550

TO'RAYEVA NIGORA BOBOYOR QIZI
Termiz davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti
E-mail: nigoratorayeva@264gmail.com

O'QUVCHILARDA YASHIRIN AGRESSIVLIKNI ANIQLASHDA LYUSHER RANG TESTINING DIAGNOSTIK AHAMIYATI

ANNOTATSIYA. Ushbu maqolada yuqori sinf o'quvchilarida yashirin (latent) agressivlikni aniqlashda Lyusher rang testining diagnostik ahamiyati tahlil qilinadi. O'smirlik davridaagressivlik ko'pinchaochiq namoyon bo'lmay, ichki zo'riqish, frustratsiya va bostirilgan emotsional reaksiyalar ko'rinishida kechadi. An'anaviy so'rovnomalar ijtimoiy maqbullik omili sababli har doim ham real ko'rsatkichlarni aniqlay olmaydi. Shu bois proyektiv metodikalar yashirin emotsional holatlarni baholashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqotda 15–17 yoshdagi o'quvchilar ishtirok etdi. Natijalar rang tanlovi ko'rsatkichlari bilan ichki zo'riqish va bostirilgan agressiyao'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Olingan ma'lumotlar mazkur metodikaning maktab psixologiyasi amaliyotida qo'shimcha diagnostik vosita sifatida samarali ekanligini tasdiqlaydi.

KALIT SO'ZLAR: *yashirin agressivlik; o'smirlik davri; proyektiv metodikalar; Lyusher rang testi; emotsional zo'riqish; psixodiagnostika; maktab psixologiyasi.*

ДИАГНОСТИЧЕСКАЯ ЗНАЧИМОСТЬ ЦВЕТОВОГО ТЕСТА ЛЮШЕР ТЕСТ В ВЫЯВЛЕНИИ СКРЫТОЙ АГРЕССИВНОСТИ У УЧАЩИХСЯ

АННОТАЦИЯ. В статье анализируется диагностическая значимость цветового теста Люшер тест в выявлении скрытой (латентной) агрессивности у учащихся старших классов. В подростковом возрасте агрессивность часто проявляется не напрямую, а в форме внутреннего напряжения, фрустрации и подавленных эмоциональных реакций. Традиционные опросники не всегда позволяют выявить реальные показатели вследствие эффекта социальной желательности. В связи с этим проективные методики рассматриваются как эффективный инструмент диагностики скрытых эмоциональных состояний. В исследовании приняли участие учащиеся 15–17 лет. Полученные результаты свидетельствуют о наличии статистически значимой связи между цветовыми предпочтениями и показателями внутреннего напряжения и подавленной агрессии. Сделан вывод о практической значимости методики в деятельности школьного психолога.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *крытая агрессивность, эмоциональное состояние, проективные методики, цветовой тест Люшера, психодиагностика, учащиеся старших классов, школьная психология.*

DIAGNOSTIC SIGNIFICANCE OF THE LUSCHER COLOR TEST IN IDENTIFYING HIDDEN AGGRESSION IN STUDENTS

ABSTRACT. The article analyzes the diagnostic significance of the Luscher Color Test in identifying hidden (latent) aggression among high school students. During adolescence, aggression often manifests indirectly through internal tension, frustration, and suppressed emotional responses. Traditional self-report questionnaires may fail to detect such tendencies due to social desirability bias. Therefore, projective techniques are considered effective tools for assessing latent emotional states. The study involved students aged 15–17. The findings indicate statistically significant associations between specific color preferences and indicators of internal tension and suppressed aggression. The results confirm the practical value of the method in school psychological assessment.

KEYWORDS: *Hidden aggression, emotional state, projective techniques, Luscher Color Test, psychodiagnostics, senior students, school psychology.*

ISSN: 3060-4761

KIRISH. Zamonaviy maktab muhitida o'smirlar psixologiksalomatliginita'minlashdolzarbmuammolardan biridir. Ayniqsa, agressiv xulq-atvorning yashirin shakllari o'z vaqtidaaniqlanmasa, ijtimoiy moslashuv buzilishi, deviant xulq va shaxslararo nizolargaolib kelishi mumkin. O'smirlik davridaagressiya ko'pinchaochiq shaklda emas, balki ichki zo'riqish, frustratsiya, affektiv beqarorlik va bostirilgan hissiyotlar ko'rinishida namoyon bo'ladi. Alohida ta'kidlash lozimki, har doim ham atrofdagilarning fikriga tayanib bo'lmaydi. Chunki u kishi sizga tobe yoki sizga ijobiy xislatlarini namoyon etadigan bo'lsa, u faqat sizni yaxshi jihatlaringizni ko'rsatishga urinadi, aksincha bo'lsa, u faqat sizni salbiy jihatdan tavsiflashga harakat qiladi. Ushbu holatlardan kelib chiqadigin bo'lsak, turli sharoitlarda sizga testlar yordam beraoladi.

An'anaviy so'rovnomalar va test metodikalari ijtimoiy maqbullik effekti sababli har doim ham real psixologik holatni aniqlay olmaydi. Shu bois proyektiv metodikalar yashirin emotsional jarayonlarni aniqlashda muhim vosita sifatida qaraladi. Xususan, Lyusher rang testi shaxsning emotsional holati, ichki ziddiyatlari va zo'riqish darajasini rang tanlovi asosida baholash imkonini beradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi - yuqori sinf o'quvchilarida yashirin agressivlikni aniqlashda Luscher rang testining diagnostik ahamiyatini o'rganishdan iborat. [1;89]

ADABIYOTLAR TAHLILI. Bugungi kunda ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan amaliy psixologlar oldida bolalar vao'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash, ularning ruhiy-emotsional holatini baholash, psixologik muammolarni erta bosqichdaaniqlab, ularga samarali yordam ko'rsatish kabi dolzarb vazifalar turibdi. Ana shu jarayondaproyektiv metodikalar psixologik tashxisning muhim va samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Proyektiv metodikalar bolaning ichki dunyosini, yashirin emotsional kechinmalarini, ijtimoiy munosabatlarga nisbatan munosabatini va individual shaxsiy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Ular orqali bolao'zini ochiq tutadi, chunki bu usullar bevosita so'roq qilish yoki baholashdan farqli ravishda, erkin vaong osti darajasidagi ifodalarni yuzaga chiqaradi [2;38-b.].

Psixologik xizmatda qo'llaniladigan mashhur proyektiv metodikalarga quyidagilar kiradi:

"Oila rasmi" (Family Drawing) testi; "Kaktus" testi;

Tematik apperseptiv testlar (TAT);

Rangli diagnostika usullari (masalan, Lyusher testi);

Erkin rasm chizish va hikoya tuzish usullari.

Bu metodikalar maktab psixologi ish faoliyatida quyidagi yo'nalishlarda muhim o'rin egallaydi:

— Shaxsiy vaoilaviy muammolarni aniqlash;

— Emotsional muvozanatni baholash;

— Psixokorreksion ishlar uchun dastlabki ma'lumotlar olish;

— O'quvchilarning o'z-o'zini idrok etish vaatrofdagilar bilan bo'lgan munosabatlarini tahlil qilish;

— Ijtimoiy moslashuv darajasini aniqlash.

Proyektiv metodikalar mohiyatan shaxsning ichki dunyosini, ongsiz qatlamlarini va yashirin ehtiyojlarini bilvosita ifoda etishga qaratilgan. Bu metodlar test topshiriqlarini qat'iy ko'rsatmalar bilan emas, balki erkin, simvolik vaassotsiativ tarzda bajarish imkonini beradi. Shu bois, ular ayniqsao'smirlar, bolalar, ruhiy inqiroz holatidagi shaxslar bilan ishlashda juda qo'l keladi.Dastlab Freyd tomonidan proyeksiya tushunchasi keng o'rganilgan va dastlab uning ta'riflari orqali inson psixikasining ongsiz qismlari tushunilgan. Freyd, ayniqsa, ongsiz jarayonlarni va ichki konfliklarni o'rganishda proyeksiyaning ahamiyatini ta'kidlagan. Proyeksiya - bu odamning o'zining ichki ehtiyoj va xohishlarini boshqalarga yuklash jarayoni bo'lib, psixologik himoya mexanizmalaridan biridir.Proyektiv metodlar, ayniqsa, ongsizlikning chuqur tubini diagnoz qilishga qaratilgan metodlar sifatida, insonning ichki dunyosini va bevositaongiga yetib borolmaydigan, lekin uning psixologik holatini aks ettiruvchi jihatlarini o'rganishga yordam beradi. Bu metodlar yordamidao'smirlarning, hatto kattalarning ham ongsiz xatti-harakatlari va his-tuyg'ulari aniqlanishi mumkin. [3;112]. Psixodiagnostika sohasida muhim ishlarni amalgaoshirgan yana bir psixolog H.A. Murray tomonidan ilgari surilgan nazariyalar shaxs psixologiyasini chuqur anglashda muhim o'rin tutadi. U shaxsning ichki holatini faqat bevosita so'rov yoki kuzatish orqali emas, balki proyektiv yondashuvlarorqali tadqiq etish zarurligini ta'kidlaydi. Murray inson xulq-atvori, hayotiy tajribalari va ruhiy ehtiyojlarini o'rganishda proyektiv metodikalarni asosiy vosita sifatida ilgari suradi. Ayniqsa, u bolalik vao'smirlik davrida yuzaga keladigan tasavvuriy, ramziy va hissiy ifodalarni chuqur o'rganish zarurligini uqtiradi.

Xulosa qilib aytganda, proyektiv metodikalar - amaliy psixolog ishida noan'anaviy va chuqur tashxis imkoniyatini beruvchi, psixologik xizmat samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi vositalardan biridir. Ular bola yoki o'smirning psixologik portretini to'laqonli shakllantirishda kattaahamiyatga ega bo'lib, individual yondashuv asosida tuzilgan psixoprofilaktika va psixokorreksiya ishlarining asosini tashkil etadi.Ushbu metodikalar XX asrning boshlaridan boshlab psixologik amaliyotda keng qo'llanila boshlangan bo'lsa-da, bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki zamonaviy izlanishlar bilan boyib bormoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Lyusherning testi sinalayotgan odamning ma'lum bir faoliyati, kayfiyati, funksional holati va shaxsning eng barqaror tomonlariga yo'nalishi rang tanlashda ifodalanadi degan taxmingaasoslangan.

Chet el psixologlari Lyusher testini kasbga yo'naltirishda, xodimlarni tanlashda, ishlab chiqaruvchi jamoani

ISSN: 3060-4761

shakllantirishda, etnik va gerontologik tadqiqotlarda, kelin-kuyovlarning bir-birini tanlashdagi tavsiyalarida va boshqa holatlarda keng qo'llaydilar.Ranglarning ma'nosi ularning psixologik interpretatsiyasida turli sinaluvchilarning ko'p sonli kontingentini har tomonlamao'rganish davomida tadqiq qilingan.

Lyusher bo'yicha ranglarni tavsiflash 4 asosiy va 4 qo'shimcha rangni o'z ichigaoladi.

Asosiy ranglar:

Ko'k – tinchlik, qoniqarli holatni ifodalaydi.

Ko'k-yashil – dadillik, qat'iylik, gohida qaysarlik hissini ifodalaydi.

Sariq-qizil – irodali kuch, agressivlik, jangovarlik va qo'zg'aluvchanlikni ifodalaydi.

Och-sariq – aktivlik, muloqotga intiluvchanlik, ekspansivlik, xushchaqchaqlik hissini bildiradi.

Asosiy ranglar konflikt yo'qligidaoptimal holatda ko'proq birinchi 5 pozitsiyani egallashi zarur.

Qo'shimcha ranglar:

Siyoh rang Jigarrang Qora rang

Nolga barobar (0)

Ular salbiy yo'nalishlarni: xavotir, stress, qo'rquv, xafagarchilik hissini bildiradi.

Ranglarning (asosiy ranglar kabi) yuqorida ko'rsatilgan o'zaro joylashuvi va pozitsiyalari aniqlanadi.

Psixolog uchun ko'rsatma:

Rangli kartochkalarni aralashtiring va rangli tomonini tepaga qaratib qo'ying.

Sinaluvchiga 8 rangdan eng yoqqanini tanlashni taklif qiling. Unga tushuntirish kerakki, u rangni shundayligicha tanlashi kerak, uni kiyimidagi yoqtirgan rangga, ko'zining rangiga yoki boshqa narsalargao'xshatmasligi lozim. Sinalayotgan 8 rangdan eng yoqimlisini tanlaydi. Tanlangan kartochkani rangli tomoni pastga qaratilib bir chekkaga qo'yiladi.Holatni takrorlang vanomerlarini qo'yilgan tartibda yozib oling. 2–3 daqiqadan so'ng kartochkalarni yana rangli tomoni tepaga qaratib qo'ying va protsedurani xuddi shunday takrorlang. Sinalayotgan odam birinchi tanlash tartibini eslamasligi vaongli ravishdaoldingi tartibni o'zgartirmasligi kerak. U ranglarni xuddi birinchi marta tanlagandek tanlashi lozim.

Birinchi tanlash - xohlanayotgan holatni, Ikkinchi tanlash - haqiqiy holatni ifodalaydi. Natijalarni baholash

Sinaluv natijasida 8 pozitsiya hosil qilinadi: 1- va 2-pozitsiya - yaqqol afzal ko'rish (++) 3- va 4-pozitsiya - afzal ko'rish (xx)

5- va 6-pozitsiya - befarqlik (==) 7- va 8-pozitsiya - antipatiya (--)

Tadqiqotlarning 36 000 dan ortiq natijalari tahlili asosida M. Lyusher tanlangan pozitsiyalarning taxminiy tavsifini bergan.

1-pozitsiya - maqsad va unga intilish vositasini aks ettiradi.

(Masalan, ko'k rangni tanlash - xotirjam, ortiqcha zo'riqishsiz harakat qilish niyatini bildiradi.)

2-pozitsiya - sinaluvchining intilayotgan maqsadini ko'rsatadi.

3-va 4-pozitsiya - haqiqiy vaziyatni his etish yoki vaziyatga mos harakat qilish uslubini ifodalaydi.

5- va 6-pozitsiya - rangga nisbatan befarqlikni bildiradi. Sinaluvchi o'z holatini, kayfiyatini va motivlarini bu rang bilan bog'lamaydi. Biroq ayrim vaziyatlarda bu pozitsiya rezerv izohga ega bo'lishi mumkin.

Masalan, ko'k rang (xotirjamlik rangi) vaqtincha vaziyatga mos kelmagani uchun chetga surilishi mumkin.

7-va 8-pozitsiya - rangga nisbatan salbiy munosabatni, bu rang ifodalovchi ehtiyoj, motiv yoki kayfiyatni rad etishni bildiradi.

Pozitsiyalar sxemasi:

++ xx == --3 4 1 0 2 5 6 7

Tanlangan ranglarning yozilishi nomerlar ro'yxati afzal ko'rish tartibiga qarab amalgaoshiriladi. Masalan: qizil, sariq, ko'k, kulrang, yashil, siyoh rang, jigarrang, qora rang tanlansa, quyidagicha yoziladi:

++ xx == --3 4 1 0 2 5 6 7

(++; xx; ==; --) zonalar 4 funksional guruhni tashkil etadi.Testdan o'tkazish natijalarini izohlash.

Belgilanganimizdek, tanlanish natijalarini izohlash usullaridan biri asosiy ranglarga baho berishdir. Agar ular beshinchi pozitsiyadan keyingi o'rinlarni egallasa, demak, ular ta'riflaydigan xossalar va ehtiyojlar qoniqtilmagan hisoblanadi. Bu esa xavotir va salbiy holat mavjudligidan dalolat beradi.

Asosiy ranglarning o'zaro joylashuvi ham tahlil qilinadi.

Masalan: 1 va 2 (ko'k va sariq) yonma-yon joylashsa (funktsional guruhni tashkil qilib), ularning asosiy xususiyati - "ichkariga" subyektiv yo'nalish ekanligi ta'kidlanadi. 2 va 3 (yashil va qizil) ranglar yonma-yon joylashsa, muxtorlik, masalani yechishda mustaqillik va tashabbuskorlikni ko'rsatadi. 3 va 4 (qizil va sariq) ranglarning birgaligi tashqi faol yo'nalishning ustunligini ifodalaydi. 1 va 4 (ko'k va yashil) ranglarning birikmasi sinaluvchining muhitga qaramligi haqidagi tasavvurlarni kuchaytiradi. 1 va 3 (ko'k va qizil) ranglarning bitta funksional guruhda birgaligi muhitga qaramlik va subyektiv yo'nalish (ko'k rang), shuningdek muxtorlik va "ichiga" yo'nalish (qizil rang) o'rtasidagi nisbiy muvozanatni ta'kidlaydi. Yashil va sariq (2 va 4) ranglarning birikmasi "ichkariga" subyektiv yo'nalish, muxtorlik va qaysarlikning "tashqariga" yo'nalishi - ya'ni muhitga qaramlikka qarama-qarshi xususiyat sifatida talqin qilinadi.

Lyusher fikriga ko'ra, asosiy ranglar quyidagi psixologik ehtiyojlarni ifodalaydi:

Ko'k - qoniqish, xotirjamlik va barqaror ijobiy

mehribonlikka bo'lgan ehtiyoj.

Yashil - o'zini ta'kidlashga bo'lgan ehtiyoj.

Qizil - faol harakatga va niyatga erishish ehtiyoji.

Sariq - istiqbolga, kelajakka intilish ehtiyoji. [5;61b]

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Tadqiqotda 15–17 yoshdagi yuqori sinf o'quvchilari (N=60) ishtirok etdi. Ishtirokchilar tasodifiy tanlov asosida jalb qilindi. Qora va jigarrang ranglarning ustuvor tanlanishi ichki norozilik va frustratsiya bilan bog'liq ekanligi aniqlandi.

Qizil rangning rad etilishi yoki oxirgi o'rinlarda joylashuvi bostirilgan agressiv impulslarni ko'rsatdi.

Kulrang rangning birinchi pozitsiyalarda tanlanishi emotsional himoyalanish va ijtimoiy chekinish belgisi sifatida talqin qilindi.

Statistik tahlil natijasida yashirin agressivlik ko'rsatkichlari bilan ichki zo'riqish indikatorlari o'rtasida ijobiy korrelyatsiya ($p < 0.05$) aniqlangan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, agressivlik har doim ham ochiq xatti-harakatda namoyon bo'lmaydi, balki emotsional ichki disbalans ko'rinishida mavjud bo'lishi mumkin.

Olingan natijalar o'smirlik davrida agressivlikning latent shakllari keng tarqalganligini tasdiqlaydi. Proyektiv metodika sifatida Luscher testi o'quvchilarning ichki psixologik zo'riqishini aniqlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu esa maktab psixologlariga profilaktik va korreksion ishlarni o'z vaqtida tashkil etish imkonini beradi.Talabalik davri asosan, o'smirlikdan to voyaga yetgunga qadar bo'lgan oraliq bosqich sifatida tavsiflanadi. Talabalar o'spirinlik davridagi ko'plab xususiyatlarga ega bo'lish bilan birga, oila muhitidan uzoqlashish jarayonini boshdan kechirishadi. Ular odatda yolg'iz, uydan uzoqda yashaydilar va ko'pincha boshqa joylardan kelgan tengdoshlari bilan bog'lanishni boshlaydilar. Oliy ta'lim darajasidao'qimagan tengdoshlari bilan solishtirganda, talabalar faqat intellektual faoliyat bilan shug'ullangani uchun hayotning haqiqiy mas'uliyatidan ajralgangao'xshaydi. Shu bilan birga, shaxs oldingi o'tmishdan uzilib, oldingisidan ko'p jihatdan farq qiladigan yangi turmush tarzini qabul qiladi. [6;114]

Stress aysberg cho'qqisi kabi insonda mavjud bo'lgan chuqur psixologik muammolarning mavjudligini ko'rsatadi va stress terapiyasini uning simptomlarini bartaraf qilishgaolib keladi, xolos. Shuning uchun psixolog stress simptomlarini diqqat bilan o'rganishi va tahlil qilishi lozim, bu unga inson, uning tamoyillari va ustanovkalari, uning atrofdagilar bilan munosabatlari, uning o'tmishi va hatto kelajagi to'g'risida ko'pgina muhim ma'lumotlarni beradi. Ushbu muammoO'zbekistondaaynan tadqiqot obyekti sifatida ilmiy jihatdan o'rganilib, ma'lum bir manbalarda qayd etilmagan bo'lsa-da, lekin stress muammosi o'zbek olimlari E.G'.G'oziyev, Z.T.Nishonova, N.G.Kamilova va ularning shogirdlari tomonidan o'rganilgan.

Xorij olimlari G. Selye, M. Perret, Ellis T.L. Kryukova, Rajendran, Kaliappan va boshqaolimlar tomonidan talabaning hayot faoliyati bilan bog'liq bo'lgan stress holatlarini o'rganish yuzasidan olib borilgan tadqiqot ishlarining ba'zilarida stress va undan chiqib ketaolish jarayoni psixologik holatlarning ta'siri o'rganilgan.[7;13b]

XULOSA. Yashirin agressivlik o'smirlik davrida keng uchraydigan psixologik hodisadir.Lusher rang testi yashirin emotsional zo'riqish va bostirilgan agressiyani aniqlashda diagnostik jihatdan ahamiyatlidir. Mazkur metodika maktab psixologi amaliyotida qo'shimcha diagnostik vosita sifatida tavsiya etiladi.O'spirindao'zining ruhiy dunyosini, shaxsiy fazilatlarini, intellektual salohiyatini, qobiliyatini, hamda, imkoniyatini aniqlashga intilish kuchayadi. Ulardao'z hissiyotlarini, ichki kechinmalarini tushunishlariga, yuzaga kelayotgan qiyinchiliklarni to'g'ri yo'l orqali bartaraf etishlariga yordam berish muhimdir. Umuman olganda, ularda vujudga kelishi mumkin bo'lgan psixologik nosog'lomlikni oldini olish va kelgusi faoliyatlarini to'g'ri tashkil etaolishlari uchun ulardagi hissiy zo'riqishlarning ijtimoiy–psixologik omillarni aniqlash va psixoprofilaktik hamda psixokorreksion dasturlar ishlab chiqish psixologiya sohasidagi dolzarb muammolardan hisoblanadiAkademik stress talaba hayotining ajralmas qismi bo'lsa-da, uning salbiy ta'sirlarini kamaytirish mumkin. Buning uchun o'z vaqtida profilaktik choralar ko'rish, psixologik yordamdan foydalanish, rejalashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish va ijobiy muhit yaratish muhim. Stressni boshqaraolgan talabao'qish jarayonida samarali, faolligi yuqori va psixologik barqaror bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.1.X.Ibragimov, U.Yo'ldoshev, X.bobomirzayev "Pedagogik psixologiya" .T-2009, 251-259 b

2.Z. Ibodullayev "Tibbiyot psixologiya" T-2019, 311-315 b

3.Бодров В.А. Информационний стресс. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 1997. –С. 259. 4. Селигман М. Как научиться оптимизму. – М.: «Вече», 1997. –С

4.Burieva, K. E., &Kamilova, Z. A. (2022). The psychology of adolescence. Scientific progress, 3(4), 923-929

5.G.I.Niyazmetova"Shaxs psixodiagnostikasining proyektiv metodlari" T-2013

6.Гозиев Э.Ғ. Онтогенез психологияси. Тошкент. 2010

7. Xudoyberganov, Z.K. (2021). " Causes of Stress in Student Life and Thier Prevention"

8.Aliyeva Baxtiyaxon Karimovna (2024). O'quvchilar psixologiyasi: rivojlanish va ta'lim jarayonida shaxsiy xususiyatlar. PEDAGOG, 7(5).

9. Yadgarova O.I. & Norjigitova A.X. (2024). Shaxs rivojlanishining psixologik asoslari. TADQIQOTLAR.UZ.